

Sygn. akt V CSK 300/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 10 marca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Piotra C.

przeciwko Dariuszowi S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 10 marca 2011 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego

z dnia 13 kwietnia 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 21 stycznia 2010 r. Sąd Rejonowy w C. oddalił powództwo Piotra C. skierowane przeciwko pozwanemu Dariuszowi S. o zapłatę kwoty 70 763,73 zł z odsetkami ustawowymi naliczanymi od kwot składowych i kosztami postępowania. Dochodzone roszczenie, oparte na podstawie z art. 63 ust. 5 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz.U. z 2006 r., Nr 167, poz. 1191 ze zm., dalej powoływana jako „k.s.e.”) obejmowało opłaty egzekucyjne w sprawach, prowadzonych przez powoda jako komornika, lecz ściągnięte już przez pozwanego, który od 9 listopada 2008 r. zastąpił odwołanego powoda na tym stanowisku. Powód twierdził, że wskazane w pozwie opłaty zostały prawomocnie ustalone przed jego odwołaniem w postanowieniach, które wydał w poszczególnych sprawach. Natomiast pozwany stał na stanowisku, że wiążące ustalenie opłat egzekucyjnych, których dotyczy spór, nastąpiło dopiero w planach podziału kwot uzyskanych z egzekucji z nieruchomości, nie zaś w postanowieniach powoda, w których jedynie wskazano, że komornik pobiera od dłużnika opłatę stosunkową w wysokości 15 % wartości wyegzekwowanego świadczenia. Plany podziału uprawomocniły się już po odwołaniu powoda.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że w czasie, kiedy powód był komornikiem sądowym przy Sądzie Rejonowym w C. (tj. do 8 listopada 2008 r.) podejmował czynności w wielu sprawach egzekucyjnych dotyczących egzekucji z nieruchomości. We wszystkich sprawach, których dotyczy spór, powód po licytacji wydawał postanowienia, w których zamieszczał zapis, że opłata egzekucyjna wynosi 15 % kwoty przekazanej wierzycielowi w wyniku dokonanego planu podziału i że opłata z art. 49 zostanie uregulowana przez Sąd Rejonowy w C. po uprawomocnieniu się planu podziału kwoty uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości na urzędowe konto komornika Sądowego Rewiru II-go. W sprawach tych nawet jeżeli powód sporządził projekt planu podziału, w którym ujmował skonkretyzowane co do wysokości koszty egzekucyjne, postanowienia sądu zatwierdzające plany uprawomocniły się dopiero po jego odwołaniu. Sumy uwzględnione w planach podziału, odpowiadające roszczeniu powoda, zostały przelane na konto kancelarii komorniczej. W ocenie Sądu Rejonowego art. 65 ust. 5 k.s.e., przyznający komornikowi odwołanemu oraz spadkobiercom zmarłego

komornika prawo do opłat prawomocnie ustalonych przed odwołaniem lub śmiercią, odnieść należy do opłat ustalonych postanowieniami o jakich mowa w art. 770 k.p.c., które uprawomocniły się przed odwołaniem lub śmiercią komornika. Muszą to być postanowienia ustalające, a więc konkretyzujące należną opłatę. Zdaniem Sądu Rejonowego postanowienia wydane przez powoda po licytacjach usprawiedliwiałyby jego żądanie, gdyby w ich treści została ściśle określona kwota opłaty. Powód jednak poprzestał na ogólnikowym stwierdzeniu, że koszty postępowania egzekucyjnego to wydatki uiszczane z reguły z zaliczki wpłaconej przez wierzyciela oraz na zapisie „art. 49 - 15 % kwoty przekazanej wierzycielowi w wyniku dokonanego planu podziału”, która to formuła nie wypełniała wymogu ustalenia opłaty, zwłaszcza w połączeniu z zastrzeżeniem, że opłata zostanie uregulowana po uprawomocnieniu się planu podziału kwoty uzyskanej ze sprzedaży nieruchomości. Spełnienie przez licytanta warunków licytacyjnych nie było jeszcze pewne w momencie wydawania postanowienia przez komornika. Postanowienia te nie zawierały uzasadnienia. Ponadto ustalone przez komornika opłaty mogły zostać skorygowane przez sąd na podstawie art. 759 § 2 k.p.c. (taką możliwość dopuścił Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 19 kwietnia 2007 r., III CZP 16/07, OSNC 2008/6/58).

Apelację powoda od powyższego wyroku Sąd Okręgowy oddalił wyrokiem z dnia 13 kwietnia 2010 r. Sąd ten podzielił pogląd Sądu Rejonowego o konieczności skonkretyzowanego, kwotowego określenia opłat w postanowieniu spełniającym wymagania art. 63 ust. 5 k.s.e. i poszerzył przedstawioną przez ten Sąd argumentację analizą przepisów regulujących problematykę kosztów postępowania egzekucyjnego. Zaznaczył, że koszty w sprawach egzekucyjnych, których dotyczy niniejsza sprawa były pobierane i rozliczane w oparciu o przepisy ustawy o komornikach sądowych i egzekucji w kształcie obowiązującym przed wejściem w życie ustawy z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 112, poz. 769). Art. 49 ust. 1 k.s.e. określał wysokość opłaty stosunkowej na 15 % wartości egzekwowanego świadczenia, jednak nie mniej niż 1/10 i nie więcej niż trzydziestokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. I dodawał, że opłatę tę ustala się w wysokości odpowiedniej do poniesionych przez komornika wydatków, nakładu jego

pracy oraz wartości wyegzekwowanej części świadczenia zgłoszonego do egzekucji. Dalej stanowił, że podstawą ustalenia wysokości opłaty są egzekwowane należności według stanu na dzień wyegzekwowania lub umorzenia postępowania egzekucyjnego. W przepisie tym uregulowana została także forma ustalenia opłaty ujęta w zdaniu „w tym celu komornik wydaje postanowienie, w którym wzywa dłużnika do uiszczenia należności z tytułu opłat w terminie 14 dni od dnia doręczenia postanowienia. Postanowienie po uprawomocnieniu podlega wykonaniu w drodze egzekucji bez zaopatrywania w klauzulę wykonalności.” Sąd Okręgowy zacytował także art. 59 ust. 1 k.s.e., art. 770 i 770¹ k.p.c. oraz szczegółowe postanowienia §§ 32, 34, 53, 109 i 148 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 9 marca 1968 r. w sprawie czynności komorników (Dz.U. Nr 10, poz. 52 ze zm.). Zwrócił uwagę, że postanowienie o ustaleniu kosztów egzekucyjnych wydawane jest na końcowym etapie postępowania, kiedy ustalenie wysokości opłaty jest możliwe. Odwołując się do wykładni art. 49 ust. 1 k.s.e. dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 8 maja 2006 r. (P 18/05, OTK – A 2006/5/53) stwierdził, że art. 49 ust. 1 zd. drugie k.s.e. zawiera wskazówkę relatywizującą zasadę wyrażoną w zdaniu pierwszym tego przepisu, którą powinien uwzględnić komornik i którą kieruje się sąd w razie złożenia skargi na czynność komornika polegającą na ustaleniu opłaty. Również z faktu, że dłużnik może ubiegać się o zmniejszenie wysokości opłaty (art. 59 ust. 1 k.s.e.) wynika, iż wysokość tej opłaty musi być oznaczona kwotowo.

Akceptując stanowisko Sądu Rejonowego z zakresie koniecznych wymagań, jakie musi wypełnić postanowienie ustalające opłaty, o którym mówi art. 63 ust. 5 k.s.e., Sąd Okręgowy nie zgodził się z poglądem, że w wypadku egzekucji z nieruchomości za postanowienie takie (o ile jego treść spełniałaby powyższe kryteria), można uznać postanowienie komornika wydane przed zakończeniem postępowania. Zwrócił uwagę, że końcowe czynności związane z egzekucją z nieruchomości (od zakończenia licytacji), wykonuje sąd a nie komornik, mimo że art. 921 § 1 k.p.c. wskazuje komornika jako organ prowadzący ten rodzaj egzekucji. Po myśli art. 1035 k.p.c. po złożeniu na rachunek depozytowy sądu sumy ulegającej podziałowi komornik sporządza jedynie projekt planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji i przedkłada go sądowi, który może w razie potrzeby wprowadzić do

planu zmiany i uzupełnienia; w przeciwnym wypadku plan zatwierdza. Organem sporządzającym plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości jest więc sąd, a komornik sporządza jedynie jego projekt, w którym powinien ująć zestawienie kosztów poszczególnych wierzycieli. W ocenie Sądu drugiej instancji w tym wypadku nie jest konieczne wydanie przez komornika postanowienia w przedmiocie kosztów. Tę funkcję przejmuje bowiem plan podziału. O sporządzeniu planu zawiadamia się dłużnika i osoby uczestniczące w podziale, które mogą zgłosić zarzuty przeciwko planowi. Zdaniem Sądu uprawnienie do zgłoszenia zarzutów przysługuje także komornikowi, który również uczestniczy w podziale. Nie ma więc zagrożenia, że ustalenie wysokości kosztów nie będzie podlegało zaskarżeniu, także przez komornika. Na poparcie swojego stanowiska Sąd Okręgowy powołał unormowanie zawarte w § 148 rozporządzenia w sprawie czynności komorników, nakazujące komornikowi, aby przedstawiając akta sądowi w celu dokonania podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości, dołączył do nich zestawienie kosztów poniesionych przez każdego z wierzycieli. Sąd zauważył, że w piśmiennictwie wyrażany jest pogląd, iż spełnieniem tego obowiązku w aktualnym stanie prawnym będzie ujęcie przez komornika wszystkich kosztów, w tym należnej komornikowi opłaty stosunkowej, w projekcie planu podziału, mającym charakter postanowienia. Wysokość przysługującej komornikowi opłaty stosunkowej określili jednak ostatecznie dopiero sąd w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości i prawomocność tego orzeczenia ma decydujące znaczenie przy ustalaniu, jakie opłaty należą się odwołanemu komornikowi. Sąd zwrócił również uwagę, że wcześniej prezentowane w orzecznictwie poglądy o potrzebie wydania przez komornika osobnego postanowienia o ustaleniu wysokości kosztów zapadły przed wejściem w życie zmian przepisów normujących postępowanie egzekucyjne, wprowadzonych ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 172, poz. 1804), kiedy plan podziału sporządzał sąd. Zmieniony art. 1035 k.p.c. przekazał komornikowi obowiązek sporządzenia projektu planu podziału, w którym ujmie także swoje koszty, wobec czego nie jest potrzebne wydawanie przez niego odrębnego postanowienia w tym przedmiocie.

Powód zaskarżył wyrok Sądu okręgowego skargą kasacyjną skierowaną przeciwko całości rozstrzygnięcia. Skargę oparł na obydwu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c. Naruszenie prawa materialnego ujął w zarzucie błędnej wykładni art. 63 ust. 5 k.s.e. w związku z art. 49 ust. 1 zdanie 1 k.s.e. poprzez przyjęcie, że opłaty stosunkowe ustalone w sposób procentowy nie są opłatami prawomocnie ustalonymi przed odwołaniem komornika w rozumieniu art. 63 ust. 5 k.s.e., natomiast charakter taki mają wyłącznie opłaty ujęte w prawomocnym planie podziału sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości oraz że na gruncie art. 63 ust. 5 k.s.e. nie ma znaczenia, iż to odwołany następnie komornik wykonał wężłowe czynności egzekucyjne. Naruszenie przepisów postępowania, mogące w istotny sposób wpłynąć na wynik sprawy skarżący łączy z uchybieniem art. 328 § 2 k.p.c. poprzez brak ustaleń faktycznych odnośnie do daty prawomocnego ustalenia opłat egzekucyjnych dochodzonych w niniejszym postępowaniu i akceptację takiego braku w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji.

We wnioskach powód domagał się uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu z pozostawieniem temu Sądowi orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wymaga rozpatrzenia zarzut o naturze procesowej odnoszący się do naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w dwóch aspektach – poprzez pominięcie koniecznych ustaleń faktycznych w orzeczeniu Sądu odwoławczego oraz poprzez nieuwzględnienie przez ten sąd analogicznego braku uzasadnienia Sądu pierwszej instancji. Tak postawiony zarzut jest przede wszystkim niepełny w zakresie podanej podstawy prawnej. W odniesieniu do uzasadnienia sądu drugiej instancji art. 328 § 2 k.p.c. stosowany jest odpowiednio za pośrednictwem art. 391 § 1 k.p.c. Z kolei nieuwzględnienie przez Sąd drugiej instancji zarzutów zawartych w apelacji, odnoszących się do uzasadnienia Sądu I instancji może być kwestionowane jedynie w drodze zarzutów naruszenia obowiązków sądu apelacyjnego wynikających z art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z art. 328 § 2 k.p.c. Ponadto podniesiony zarzut także merytorycznie jest nieuzasadniony, gdyż z niespornych ustaleń obydwu Sądów wynika, że postanowienia o zatwierdzeniu planu podziału,

które Sąd Okręgowy uznał za orzeczenia prawomocnie ustalające opłaty w rozumieniu art. 63 ust. 5 k.s.e., uprawomocniły się już po odwołaniu powoda, postanowienia określające procentowo opłatę stosunkową uprawomocniły się przed odwołaniem powoda, a ponadto przed odwołaniem powoda w trzech sprawach, spośród objętych żądaniem, sporządzone zostały przez niego projekty planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Ponieważ te tylko czynności rozważane były przez strony i sądy jako te, z którymi ewentualnie łączyć można prawomocne ustalenie opłat – konieczne ustalenia faktyczne zostały poczynione i ujęte w uzasadnieniu.

Częściowo uzasadniony okazał się natomiast zarzut błędnej wykładni art. 63 ust. 5 k.s.e. w związku z art. 49 ust. 1 zdanie 1 k.s.e.

Komornik prowadzi działalność egzekucyjną na własny rachunek (art. 3a k.s.e.), jej koszty pokrywa z uzyskanych opłat egzekucyjnych (art. 35 k.s.e.), stanowiących obecnie wynagrodzenie za efektywną pracę komornika i wyłączne źródło jego dochodów (art. 43 k.s.e.). Regulacja zawarta w art. 63 ust. 5 k.s.e. dotyczy rozdziału opłat w wypadku, kiedy następuje zmiana osoby pełniącej funkcję komornika czy to na skutek śmierci czy też odwołania, a jej celem jest zapewnienie odwołanemu komornikowi lub spadkobiercom komornika, który zmarł, praw do wypracowanego przez niego dochodu. Ustawodawca za kryterium czasowego podziału opłat w prowadzonych sprawach pomiędzy poprzednikiem a następcą uznał dzień prawomocnego ustalenia opłaty. Tak wyznaczoną cezurę rozpatrywać należy w kontekście art. 49 ust. 1 w wersji przyjętej przez Sądy obydwu instancji, ten bowiem przepis zawiera podstawowe unormowanie dotyczące sposobu ustalenia opłaty i jej pobrania. Z jego treści wynika, że opłata określona jest jako procent wartości wyegzekwowanego świadczenia ustalanego według stanu na dzień wyegzekwowania albo umorzenia postępowania, co oznacza, że jej ustalenie następuje dopiero w końcowej fazie postępowania egzekucyjnego. Ponadto przepis wprowadza ograniczenie górnej i dolnej wysokości opłaty i dodatkowo nakazuje uwzględnić przy ustalaniu opłaty wydatki, nakład pracy komornika oraz wartość wyegzekwowanej części świadczenia. Zestawienie powyższych zasad szacowania opłaty wyłącza możliwość potraktowania czynności jej określenia jako polegającej wyłącznie na technicznym wyliczeniu 15% wyegzekwowanego roszczenia.

Omawiany art. 49 ust. 1 k.s.e. określa także formę proceduralną realizacji przez komornika jego prawa do opłaty stosunkowej. W celu pobrania opłaty komornik wydaje postanowienie, w którym wzywa dłużnika do uiszczenia należności z tytułu opłat w terminie 14 dni od dnia doręczenia postanowienia, które to postanowienie po uprawomocnieniu podlega wykonaniu w drodze egzekucji bez zaopatrywania klauzulę wykonalności i stanowi postanowienie komornika przewidziane w art. 770 k.p.c.

Sąd Okręgowy, jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku, stanął jednak na stanowisku, że wydanie tego postanowienia nie jest potrzebne, jeżeli egzekucja prowadzona jest z nieruchomości, ponieważ wówczas ustalenie opłat stosunkowych należnych komornikowi następuje w planie podziału sumy uzyskanej z nieruchomości. Ewentualnie dopuścił możliwość, że funkcję postanowienia komornika wypełnia w tym wypadku projekt planu podziału, który zawiera szczegółowe wyliczenie opłat stosunkowych. Kwestia wzajemnego związku pomiędzy postanowieniem przewidzianym w art. 770 k.p.c. a zatwierdzonym planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości budziła wątpliwości, na co zwracał uwagę Sąd Najwyższy w powoływanym w toku postępowania wyroku z dnia 25 września 2002 r. (I CK 83/02, Lex nr 77030). Sąd ten przyjął ostatecznie, że postanowienie ustalające koszty egzekucji powinno być wydane i uprawomocnić się przed sporządzeniem planu podziału. Pogląd ten został potwierdzony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2010 r. (III CZP 71/10, Biul.SN 2010/10/9), w której tezie stwierdzono, że koszty egzekucyjne związane z czynnościami komornika w egzekucji z nieruchomości podlegają uwzględnieniu przy podziale sumy uzyskanej z egzekucji na podstawie postanowienia komornika ustalającego ich wysokość (art. 770 k.p.c.). W uzasadnieniu Sąd Najwyższy wskazał, że mimo iż na etapie sporządzania planu podziału sumy uzyskanej z egzekucji organem egzekucyjnym jest sąd, czynności egzekucyjne aż do chwili udzielenia przez sąd przybicia wykonuje w tym postępowaniu także komornik, zaś zastosowanie art. 770 k.p.c. nie ogranicza się wyłącznie do tych przypadków, gdy prowadzenie egzekucji należy wyłącznie do komornika. Sąd podkreślił, że art. 770 k.p.c. jest przepisem o charakterze bezwzględnie obowiązującym, a jego znaczenie polega na tym, że umożliwia kontrolę prawidłowości ustalonych kosztów

postępowania nie tylko stronom, ale także komornikowi (który nie jest stroną postępowania). W razie niekorzystnej dla komornika zmiany jego postanowienia, dokonanej na skutek wniesienia skargi na czynności komornika, może on w drodze zażalenia przewidzianego w art. 770 § 4 k.p.c. poddać kontroli prawidłowość postanowienia sądu. W konsekwencji Sąd Najwyższy uznał, że komornik ma obowiązek wydania postanowienia o ustaleniu kosztów egzekucji z nieruchomości i powinien to uczynić – stosując art. 108 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. - po podjęciu ostatniej należącej do niego czynności, obejmując orzeczeniem dotychczasowe postępowanie. Pogląd ten należy zaakceptować. W konsekwencji nie można podzielić stanowiska Sądu Okręgowego, że w wypadku kiedy egzekucja toczy się z nieruchomości zbędne staje się wydawanie postanowienia przewidzianego w art. 770 k.p.c. Postanowienie to przewidziane zostało w przepisach specjalnie w celu określenia przez komornika kosztów prowadzonego przez niego postępowania egzekucyjnego, a jego znowelizowane brzmienie, przyznające również komornikowi prawo złożenia zażalenia na postanowienie sądu, wprowadzone zostało przez ustawę o komornikach sądowych i egzekucji. Stanowi zatem element dostosowany do nowej formuły działania komornika, umożliwiając mu ochronę własnych interesów majątkowych. Tego celu nie zrealizowałoby ulokowanie rozliczenia kosztów i wyliczenia opłaty w projekcie planu podziału czy w samym planie, gdyż komornik, nie będąc stroną postępowania, wbrew pojawiającym się w literaturze odmiennym koncepcjom, nie ma prawa zaskarżania planu podziału (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2000 r., II CKN 496/00, OSNC 2000/9/168 i z dnia 22 marca 2007 r., III CZP 2/07, nie publ.), a sporządzenie projektu planu w ogóle nie ma charakteru czynności zaskarżalnej. Rację ma zatem powód, gdy podważa co do zasady pogląd Sądu Okręgowego uznający za prawomocne ustalenie opłat stosunkowych w rozumieniu art. 63 ust. 5 k.s.e. ujęcie ich w uprawomocnionym planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości, ewentualnie w projekcie tego planu. Temu celowi służy bowiem postanowienie komornika wydane na podstawie art. 770 k.p.c. Jednakże aby możliwe było zakwalifikowanie orzeczenia jako postanowienia przewidzianego w tym przepisie konieczne jest, aby spełniało ono wymagania stawiane w art. 49 ust. 1 k.s.e. i w art. 770 k.p.c., a zatem by ustalało koszty egzekucji i wzywało

dłużnika do ich uiszczenia, oraz nadawało się do wykonania w drodze egzekucji. Te cechy ma jedynie postanowienie precyzyjnie oznaczające kwotę kosztów. Braki w tym zakresie, polegające na podaniu jedynie stawki procentowej bez oznaczenia nawet od jakiej kwoty stawka ta miałaby zostać naliczona, powodują, że orzeczeniu nie można przypisać funkcji orzeczenia prawomocnie ustalającego opłaty. Do analogicznych wniosków prowadzi przeprowadzona przez Sąd Okręgowy analiza postanowień rozporządzenia o czynnościach komorników.

Reasumując mimo, że co do zasady postanowieniem, o jakim mowa w art. 63 ust. 5 k.s.e. jest postanowienie przewidziane w art. 770 k.p.c., w sytuacji kiedy takie orzeczenie nie zostało prawidłowo wydane, jego funkcję przypisać należy prawomocnemu rozstrzygnięciu, w którym stosowne ustalenie opłat zostało ostatecznie dokonane. W rozpatrywanej sprawie są nim plany podziału sumy uzyskanej z egzekucji z nieruchomości. Mimo więc błędnych założeń, wyrok Sądu Okręgowego odpowiada prawu, wobec czego skarga kasacyjna powoda podlegała oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego uzasadnia art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 98 § 1 i 3 k.p.c.